

[บทความหนังสือ]

พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย
THAI BUDDHISM AND SECULAR DEMOCRACY

พระครูญาณวิจักขณ์ เสนาชุม¹
Phrakhryanavijakkhaṇa Senachum¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, ประเทศไทย¹
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Budhapanaya Sridhavaravati Buddhist College,
Thailand¹

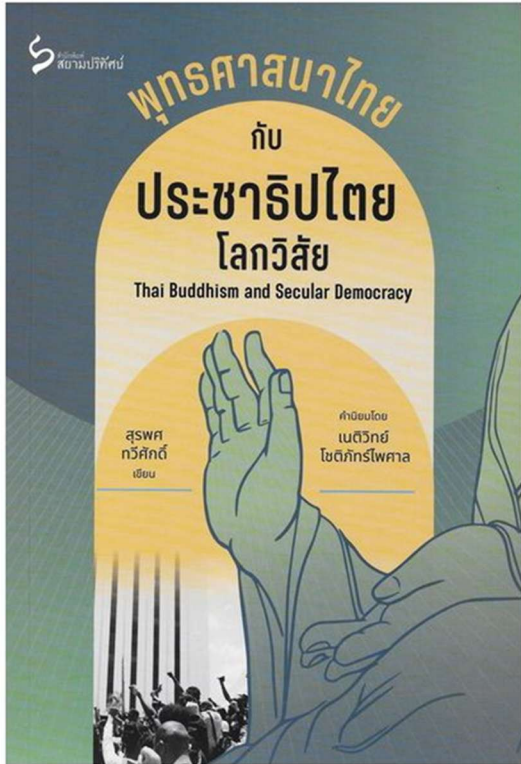
Corresponding Author E-mail: odb.yannawa@gmail.com

Received 9 March 2026; Revised 23 March 2026; Accepted 31 March 2026

*****

พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย

THAI BUDDHISM AND SECULAR DEMOCRACY

สุรพศ ทวีศักดิ์. พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย

Thai Buddhism and secular democracy. กรุงเทพฯ : สยาม
ปริทัศน์, 2567. 224 หน้า. ISBN 978-616-486-106-0.

- ผู้แต่ง: สุรพศ ทวีศักดิ์
- ชื่อเรื่อง: พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย (มีชื่ออังกฤษกำกับบนปก/สันว่า *Thai Buddhism and secular democracy*)
- พิมพ์ลักษณ์: กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์, 2567
- ลักษณะกายภาพ: 224 หน้า
- ISBN: 9786164861060

ข้อมูลเบื้องต้น

หนังสือ พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย เขียนโดย สุรพศ ทวีศักดิ์ นักวิชาการอิสระด้านปรัชญาการเมืองและศาสนา ซึ่งเป็นผู้เขียนที่มีผลงานต่อเนื่องในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับระบอบประชาธิปไตย เล่มนี้จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ (Bangkok: Siam Parithat Publishing) เมื่อปี พ.ศ. 2567 มีความหนา 224 หน้า ISBN 978-616-486-106-0.

หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ในช่วงเวลาที่สังคมไทยกำลังถกเถียงอย่างเข้มข้นเรื่องบทบาทของศาสนาในพื้นที่สาธารณะและความเป็นโลกวิสัย (secularism) ของรัฐ จึงนับเป็นงานที่ออกมาในห้วงเวลาเหมาะสมทั้งในทางวิชาการและทางสังคม จุดมุ่งหมายของผู้เขียนคือการตั้งคำถามต่อสถานภาพและอำนาจของพุทธศาสนาในโครงสร้างรัฐไทย พร้อมทั้งเสนอแนวคิดเชิงปรัชญา-การเมืองว่าพุทธศาสนาไทยสามารถอยู่ร่วมกับระบอบประชาธิปไตยแบบโลกวิสัยได้อย่างไรโดยไม่สูญเสียจิตวิญญาณของตนเอง

ในเชิงบรรณานุกรม หนังสือจัดอยู่ในหมวดหมู่ศาสนาและการเมือง (Buddhism and Politics) ซึ่งครอบคลุมทั้งปรัชญาศาสนา จริยศาสตร์การเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาในบริบทไทย ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยร่วมสมัย สอดแทรกศัพท์เทคนิคทางปรัชญาและรัฐศาสตร์ มีการอ้างอิงนักคิดตะวันตกหลายท่าน เช่น John Rawls, Jürgen Habermas และ Charles Taylor เพื่อสร้างกรอบวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบ

กับบริบทพุทธศาสนาไทย จึงถือได้ว่าเป็นงานที่เชื่อม “ปรัชญาโลกสมัยใหม่” กับ “พุทธศาสนาไทยร่วมสมัย” ได้อย่างมีเอกลักษณ์

หนังสือเล่มนี้จึงมิได้เป็นเพียงงานบรรยายหรือเชิงความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังมีคุณลักษณะของงานวิชาการที่มุ่งสังเคราะห์กรอบคิดใหม่ให้แก่การศึกษาพุทธศาสนาในฐานะปรากฏการณ์ทางการเมืองและวัฒนธรรม นับว่าเป็นเอกสารสำคัญที่สะท้อนกระแส “พุทธศาสนาเชิงวิพากษ์สังคม” ในยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจารณ์สามารถใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์การเปลี่ยนผ่านของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและประชาธิปไตยในประเทศไทยได้อย่างกว้างขวาง

ความนำ

หนังสือ พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย เป็นผลงานของ สุรพศ ทวีศักดิ์ นักปรัชญาและนักวิชาการอิสระซึ่งเป็นที่รู้จักในฐานะผู้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ศาสนา-อำนาจรัฐ-สิทธิมนุษยชนอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่องมาเกือบสองทศวรรษ สุรพศสำเร็จการศึกษาด้านปรัชญาและสังคมศาสตร์ และมีประสบการณ์เป็นผู้บรรยายพิเศษให้แก่มหาวิทยาลัยและเวทีสาธารณะหลายแห่ง ผลงานก่อนหน้านี้ของเขา เช่น พุทธศาสนาและสิทธิมนุษยชน, พุทธศาสนาเสรีนิยม, และ โลกวิสัยในสังคมไทย ต่างมุ่งวิพากษ์โครงสร้างความคิดแบบอนุรักษนิยมในวงการพุทธศาสนา โดยใช้กรอบปรัชญาการเมืองตะวันตกมาสะท้อนให้เห็นความเป็นไปได้ของการปฏิรูปศาสนาเชิงประชาธิปไตยในบริบทไทย

หัวใจของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การตั้งคำถามว่า พุทธศาสนาไทยสามารถอยู่ร่วมกับระบอบประชาธิปไตยโลกวิสัยได้หรือไม่ และจะอยู่ร่วมกันอย่างไรโดยไม่สูญเสียสาระทางจิตวิญญาณของตนเอง ผู้เขียนพยายามคลี่ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกวิสัย ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นภัยต่อศาสนา ให้กลับกลายเป็นเงื่อนไขแห่งเสรีภาพและศักดิ์ศรีของมนุษย์ สุรพศวิเคราะห์ผ่านกรณีศึกษาทางประวัติศาสตร์ คำสอนพุทธ และทฤษฎีประชาธิปไตย เพื่อชี้ให้เห็นว่า พุทธศาสนาไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญความย่ำแย่ระหว่างการดำรงอยู่ในฐานะศาสนาประจำชาติ กับความจำเป็นที่จะต้องยอมรับความหลากหลายทางศาสนาและความคิดในสังคมประชาธิปไตย

บริบทการตีพิมพ์ของหนังสือเล่มนี้มีความสำคัญไม่น้อย เพราะออกสู่สาธารณะในปี พ.ศ. 2567 โดย สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์ที่มุ่งนำเสนอหนังสือด้านสังคมวิทยา การเมือง และปรัชญาร่วมสมัย ช่วงเวลาดังกล่าวสังคมไทยอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง ความขัดแย้งระหว่างอำนาจรัฐกับพลเมือง และการถกเถียงถึงบทบาทของศาสนาในพื้นที่สาธารณะ การตีพิมพ์หนังสือจึงมีลักษณะเป็นการตอบรับต่อบริบททางสังคม-การเมือง มากกว่าจะเป็นเพียงงานทางทฤษฎี โดยมีเป้าหมายกระตุ้นให้ผู้อ่านตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจที่ทำให้พุทธศาสนาไทยอยู่ภายใต้รัฐมากกว่ารับใช้ประชาชน

ในเชิงวิชาการ หนังสือเล่มนี้เป็นความพยายามสร้างสะพานเชื่อมระหว่างพุทธปรัชญาไทยกับปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ โดยเฉพาะแนวคิดเสรีนิยม สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย สุรพศไม่ได้เสนอให้ศาสนาถูกทำให้เป็นโลกวิสัย แต่เสนอให้โลกวิสัยกลายเป็นกรอบที่ศาสนาและรัฐอยู่ร่วมกันอย่างเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งถือเป็นประเด็นท้าทายต่อความเข้าใจดั้งเดิมของพุทธศาสนาไทยที่มีผูกพันกับอุดมการณ์ราชาชาตินิยม

สำหรับเจตนาของผู้วิจารณ์ในบทความนี้ คือการวิเคราะห์เชิงแนวคิดและประเมินคุณค่าเชิงวิชาการของหนังสือเล่มดังกล่าว โดยมุ่งสำรวจว่า บทวิจารณ์นี้จะสำรวจว่าพุทธศาสนาโลกวิสัยของสุรพศ จะเปิดพื้นที่ใหม่ให้การศึกษาพุทธศาสนาไทยร่วมสมัยได้จริงหรือไม่ นอกจากนี้จะระบุผลงานต่าง ๆ ที่สุรพศนำมาใช้วิเคราะห์ อาจชี้ประเด็นว่าผลงานนั้นสำคัญอย่างไร เช่น Donald S. Lopez Jr ซึ่งช่วยเปิดทางให้ทราบว่าเรื่องข้อถกเถียงนี้ไม่ได้มีเฉพาะบริบทไทย แต่ปรากฏในบริบทต่างประเทศหรือสากลแล้ว

กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้มีได้เพียงตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและรัฐในระดับนโยบาย แต่ยังท้าทายกรอบคิดของชาวพุทธไทยต่อความเป็น “อิสระของศาสนา” ในยุคประชาธิปไตย ผู้วิจารณ์จึงตั้งใจใช้การวิเคราะห์เชิงปรัชญาและสังคมวิทยา เพื่อพิจารณาว่าผู้เขียนสามารถตอบโจทย์นั้นได้อย่างลึกซึ้งเพียงใด และจะเปิดมิติใหม่ให้การศึกษาพุทธศาสนาไทยก้าวสู่การวิพากษ์สังคมร่วมสมัยได้หรือไม่

สาระสำคัญ

หนังสือ พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย ประกอบด้วยการอภิปรายเชิงแนวคิดและการวิเคราะห์สถานการณ์จริงของพุทธศาสนาไทยในมิติทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม โดยผู้เขียนพยายามเชื่อมโยงคำสอนทางพุทธธรรมเข้ากับหลักประชาธิปไตยแบบโลกวิสัย เพื่อชี้ให้เห็นว่า ทั้งสองระบบคุณค่าไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกัน หากแต่สามารถเกื้อหนุนซึ่งกันและกันได้ภายใต้กรอบของเสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ในบทต้น ๆ ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจความหมายของคำว่า โลกวิสัย ซึ่งในสังคมไทยมักถูกมองในแง่ลบว่าเป็นแนวคิดต่อต้านศาสนา สุรพศจึงอธิบายว่า โลกวิสัย ในที่นี้มีได้หมายถึงการทำลายความเชื่อทางศาสนา แต่หมายถึงการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาให้ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเป็นกลาง เพื่อปกป้องเสรีภาพทางศาสนาและความหลากหลายทางความเชื่อ เขาชี้ให้เห็นว่า รัฐโลกวิสัย มิใช่รัฐที่ปราศจากศาสนา แต่เป็นรัฐที่ไม่ใช้อำนาจของตนสนับสนุนศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นพิเศษ

ต่อมา ผู้เขียนวิเคราะห์ โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาไทยกับรัฐ โดยย้อนพิจารณาประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปัจจุบัน เพื่อชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาได้ถูกผูกโยงกับอำนาจรัฐผ่านระบบศาสนาประจำชาติ ซึ่งทำให้บทบาทของพระสงฆ์และสถาบันวัดกลายเป็นเครื่องมือรับใช้โครงสร้างอำนาจมากกว่าการเป็นพลังทางจิตวิญญาณของสังคม ผู้เขียนใช้คำว่า “พุทธศาสนาแบบราชาชาตินิยม” เพื่ออธิบายสภาวะนี้ ซึ่งเป็นรากของปัญหาที่ทำให้ศาสนาไทยไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตยได้

ในช่วงกลางของหนังสือ สุรพศชี้ให้เห็นความอ่อนแอที่สำคัญว่า พุทธศาสนาไทยซึ่งสอนเรื่องอิสรภาพภายในและความเสมอภาคของสรรพสัตว์กลับมีระบบศาสนจักรที่รวมศูนย์อำนาจและลำดับชั้นสูงต่ำอย่างเข้มข้น เขาวิเคราะห์ว่าสิ่งนี้ไม่ใช่ปัญหาทางหลักธรรม หากแต่เป็นปัญหาทางโครงสร้างและวัฒนธรรม ซึ่งต้องได้รับการปฏิรูปให้พระศาสนากลับมาอยู่บนหลักเสรีภาพทางจิตวิญญาณที่แท้จริง ผู้เขียนยกตัวอย่างการเคลื่อนไหวของพระนักปฏิรูป เช่น พระพุทธทาสภิกขุ สุกฤษณ์ ศิวรักษ์ และพระไพศาล วิสาโล เพื่อแสดงให้เห็นความพยายามในการนำพุทธศาสนาออกจากกรอบอำนาจของรัฐและทุนนิยม

บทถัดมา ผู้เขียนนำเสนอ แนวคิดพุทธศาสนาโลกวิสัย ในฐานะทางออกของความขัดแย้งระหว่างศาสนาและประชาธิปไตย โดยอธิบายว่า พุทธศาสนาแบบโลกวิสัยมิได้หมายถึงการตัดขาดจากศาสนา หากแต่เป็นการทำให้พุทธศาสนากลับมาทำหน้าที่ปลดปล่อยมนุษย์ จากโครงสร้างที่ครอบงำทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ พุทธศาสนาไม่จำเป็นต้องอยู่เหนือโลก แต่ควรเป็นพลังภายในโลกที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างมีสติและความรับผิดชอบในสังคมประชาธิปไตย

ในตอนท้ายของหนังสือ ผู้เขียนได้เสนอข้อเสนอเชิงนโยบายและเชิงวัฒนธรรมหลายประการ เช่น

1. การแยกบทบาทรัฐออกจากการควบคุมศาสนา ให้คณะสงฆ์มีเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

2. การปฏิรูปการศึกษาพระสงฆ์ให้ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และคุณค่าประชาธิปไตย

3. การส่งเสริมพื้นที่สาธารณะทางศาสนาที่เปิดกว้างต่อความเห็นต่างทางศาสนาและอุดมการณ์

สรุปปิดท้ายด้วยการเรียกร้องให้ชาวพุทธไทย “ตื่นรู้เชิงการเมือง” (political awakening) เข้าใจว่าความสงบสุขทางจิตใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีโครงสร้างสังคมที่ยุติธรรมและเคารพศักดิ์ศรีมนุษย์ เขาย้ำว่าการปฏิรูปศาสนาไม่ใช่เรื่องของศาสนาเท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างประชาธิปไตยทางวัฒนธรรมในระยะยาว

โดยสรุป หนังสือเล่มนี้ทำหน้าที่ทั้ง “อธิบาย” และ “ชี้ทางออก” ให้กับพุทธศาสนาไทยในยุคโลกวิสัย ผู้เขียนไม่เพียงตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและรัฐ แต่ยังท้าทายให้ชาวพุทธร่วมกันสร้าง “พุทธศาสนาที่เป็นของสังคม” มากกว่าเป็นของชนชั้นนำหรือรัฐราชการ ทั้งหมดนี้ทำให้หนังสือของสุรพศกลายเป็น “แถลงการณ์ทางปัญญา” ที่ทรงพลังต่อการฟื้นฟูพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักสิทธิเสรีภาพในโลกสมัยใหม่

บทวิจารณ์

1. การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

1) แนวคิด (Theoretical Framework)

สุรพศ ทวีศักดิ์ วางกรอบแนวคิดของหนังสือบนฐานพุทธศาสนาเชิงโลกวิสัย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปรัชญาเสรีนิยมตะวันตก เช่น John Rawls, Jürgen Habermas, Charles Taylor และ Karl Popper ผสานกับหลักธรรมในพระพุทธานุรักษ์ โดยเฉพาแนวคิดเรื่องอิสรภาพภายในและความเสมอภาคทางจิตวิญญาณ เพื่อชี้ให้เห็นว่าความเป็นพุทธสามารถอยู่ร่วมกับประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมได้อย่างสอดคล้อง

กรอบคิดของสุรพศมีลักษณะข้ามศาสตร์ระหว่างพุทธปรัชญา จริยศาสตร์กับปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ เขาโต้แย้งกระแสคิดแบบพุทธอนุรักษนิยม ที่มองว่าศาสนาต้องอยู่เหนือโลกทางการเมือง ด้วยการเสนอว่าพุทธศาสนาไม่จำเป็นต้องเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจรัฐ แต่ควรเป็นพลังวิพากษ์และจริยธรรมทางสังคมที่อยู่บนฐานเสรีภาพและความรับผิดชอบร่วมกัน กรอบแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนว Engaged Buddhism ของ

Thich Nhat Hanh และ Sulak Sivaraksa ที่มองศาสนาในฐานะพลังเปลี่ยนแปลงสังคม แต่สรุปศยกระดับ
ประเด็นไปไกลกว่า โดยวางไว้ในบริบทรัฐโลกวิสัยที่ชัดเจนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม กรอบคิดของเขายังมีลักษณะเชิงทฤษฎีมากกว่าประจักษ์ กล่าวคือ ผู้เขียน
อ้างอิงแนวคิดทางปรัชญาและการเมืองจำนวนมากเพื่อสร้างฐานอธิบาย แต่การเชื่อมโยงเข้ากับหลักพุทธธรรม
ในบางช่วงยังไม่ลึกพอในเชิงอภิปรัชญา เช่น การเทียบแนวคิดเสรีภาพกับหลักอนัตตาหรือการตีความ ความ
เสมอภาคในแง่พุทธกับเสรีนิยม ซึ่งอาจต้องการการขยายความมากกว่าที่หนังสือเสนอไว้

2) วิธีวิทยา (Methodology)

หนังสือเล่มนี้ใช้วิธีการหลักแบบ วิเคราะห์เชิงเอกสารและการตีความเชิงปรัชญา โดยอาศัย
แหล่งข้อมูลจากคัมภีร์พุทธและตำราปรัชญาตะวันตกเป็นฐานอ้างอิงหลัก สรุปคัดเลือกนำเสนอในลักษณะข้อถก
เชิงแนวคิดมากกว่าการวิเคราะห์เชิงข้อมูลภาคสนาม ทำให้โครงสร้างของหนังสือมีความเป็นบทความเชิง
ปัญญามากกว่างานเชิงประจักษ์ทางสังคมศาสตร์

จุดแข็งของวิธีนี้คือ ผู้เขียนสามารถเคลื่อนประเด็นได้อย่างเสรีและเชื่อมโยงแนวคิดที่
หลากหลายเข้าด้วยกันได้อย่างมีเหตุผล แต่ข้อจำกัดคือ การขาดฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ยืนยันข้อสรุปในระดับ
สังคมจริง เช่น การสำรวจความคิดเห็นของชาวพุทธต่อแนวคิดโลกวิสัย หรือการศึกษารณเปรียบเทียบ
ประเทศพุทธอื่น ๆ (เช่น ศรีลังกา หรือเมียนมา) ที่อาจช่วยเพิ่มน้ำหนักของข้อเสนอเชิงนโยบาย

อย่างไรก็ดี วิธีวิทยาเชิงตีความของสรุปศยมีจุดเด่นตรงที่เปิดพื้นที่ทางความคิดใหม่ ให้กับพุทธ
ศาสนาไทย โดยไม่ยึดติดกับกรอบศาสนวิทยาแบบดั้งเดิม เขานำภาษาปรัชญาตะวันตกมาสนทนากับภาษาแห่ง
ธรรมะได้อย่างกลมกลืน แม้บางช่วงยังขาดหลักฐานรองรับ แต่ในภาพรวมยังถือว่าเป็นการขยายขอบเขตของ
การศึกษาพุทธศาสนาในมิติการเมืองอย่างสร้างสรรค์

3) ข้อถกเถียงทางวิชาการ (Scholarly Contribution)

ในเชิงคุณูปการทางวิชาการ หนังสือเล่มนี้ถือว่เป็นงานร่วมสมัยชิ้นแรก ๆ ที่นำเสนอกรอบ
ทฤษฎีพุทธศาสนาโลกวิสัย อย่างเป็นระบบในบริบทไทย สรุปศยไม่ได้เพียงโต้แย้งว่าพุทธศาสนาและ
ประชาธิปไตยสามารถอยู่ร่วมกันได้ แต่ยังสร้างกรอบแนวคิดใหม่ที่เสนอการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรีและ
วิจารณ์ญาณ ซึ่งต่างจากแนว พุทธศาสนาเพื่อสังคม รุ่นก่อนที่เน้นการพัฒนาเชิงจิตวิญญาณมากกว่าการเมือง

งานของเขาจึงเติมเต็มช่องว่างของวรรณกรรมด้านพุทธศาสนาและรัฐโลกวิสัย ในประเทศไทย
ซึ่งที่ผ่านมาแทบไม่มีนักคิดไทยคนใดวิเคราะห์เชิงปรัชญาการเมืองอย่างเข้มข้นในมิติศาสนาเทียบเท่า ใน
ขณะเดียวกัน หนังสือยังสร้างความท้าทายให้แก่วงการพุทธศึกษาในสถาบันสงฆ์ ที่มีกติกาสถาปัตย์ ใน
ศาสนา-สิทธิมนุษยชน-ประชาธิปไตย โดยเฉพาะเมื่อสรุปศยวิจารณ์ตรงไปตรงมาว่า การผูกขาดความศักดิ์สิทธิ์
ไว้กับรัฐเป็นรากของปัญหาศาสนาไทย

ถึงกระนั้น หนังสือยังเปิดคำถามใหม่ที่ยังไม่มีคำตอบชัดเจน เช่น หากศาสนาไทยกลายเป็นโลก
วิสัย อย่างเต็มรูปแบบ จะยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพุทธไว้ได้อย่างไร หรือการสร้างพุทธศาสนาเสรีนิยม
จะนำไปสู่การแตกตัวของศาสนจักรหรือไม่ และการใช้ความเป็นวิชาการของเขาแทรกแซง เป็นการตอบสนอง

สถานการณ์พุทธร่วมสมัย หรือสร้างความสมดุลระหว่างแนวคิดทฤษฎีกับความเคลื่อนไหวทางสังคมหรือไม่ ประเด็นเหล่านี้เป็นช่องทางให้การวิจัยต่อยอดในอนาคต

2. การเปรียบเทียบกับงานอื่น

เพื่อทำความเข้าใจจุดยืนของ พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย อย่างลึกซึ้ง การเปรียบเทียบกับผลงานทั้งในไทยและต่างประเทศช่วยให้เห็นพัฒนาการทางความคิดของสุรพศ ทวีศักดิ์ ในฐานะผู้พยายามเชื่อมพุทธธรรมกับประชาธิปไตย โดยสามารถจัดเป็นสามระดับการเทียบเคียงหลัก ได้ดังนี้

1) พุทธเพื่อสังคมไทย (Thai Engaged Buddhism)

ในแนวคิดของ พระพุทธทาสภิกขุ เรื่อง ธรรมิกสังคมนิยม พุทธศาสนาถูกอธิบายให้เป็นรากฐานทางจริยธรรมของสังคมที่เท่าเทียมและไม่เบียดเบียน แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายในจิตใจมากกว่า การปฏิรูประบบ (Bhikkhu Buddhadasa, 1976) ขณะที่ สุรพศ (2567) นำพุทธธรรมออกมาสู่เวทีสาธารณะทางการเมือง ด้วยแนวคิดโลกวิสัยเชิงพุทธ ซึ่งผลักดันให้พุทธศาสนาเป็นพลังวิพากษ์รัฐและอำนาจทางศาสนา จึงถือเป็นการขยายขอบเขตพุทธเพื่อสังคมให้ลึกถึงมิติรัฐธรรมนูญและสิทธิมนุษยชน

ในมิติของ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ แนวคิดพุทธอหิงสาและการวิพากษ์อำนาจ เน้นพลังจิตสำนึกทางศีลธรรมของประชาชนมากกว่ากลไกรัฐ (Sivaraksa, 2005) สุรพศพัฒนาแนวคิดนี้โดยแปลงจิตสำนึกเชิงศีลธรรมให้เป็นกรอบ เหตุผลสาธารณะ ในรัฐประชาธิปไตย สอดคล้องกับข้อเสนอของ Rawls (2005) เรื่อง public reason ที่ให้ศาสนาอยู่ร่วมในพื้นที่สาธารณะได้โดยไม่ผูกขาดความจริง

ส่วน พระไพศาล วิสาโล มุ่งฟื้นฟูบทบาทวัดและชุมชนด้วยการกระจายอำนาจทางศาสนา (Vissalo, 2015) สุรพศกลับยกประเด็นต่อว่า แม้การกระจายอำนาจทางสงฆ์จะจำเป็น แต่ถ้าไม่มีกลไกรัฐโลกวิสัยรองรับ การปฏิรูปศาสนาก็อาจถูกดึงกลับสู่ระบบราชการอีก ทั้งยังเน้นว่าความเสมอภาคทางศาสนาเป็นรากฐานของสังคมพหุวัฒนธรรม

สรุปได้ว่า สุรพศขยายแนว Engaged Buddhism แบบไทย ให้กลายเป็นการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีการเมือง โดยเน้นสิทธิเสรีภาพ และ โครงสร้างรัฐโลกวิสัย แทนการมุ่งพัฒนาเฉพาะชุมชนพุทธ

2) ปรัชญาการเมืองโลกวิสัย (Secular/Liberal Political Theory)

แนวคิดของ สุรพศ มีจุดร่วมสำคัญกับกรอบ Political Liberalism ของ John Rawls ซึ่งเสนอว่าศาสนาสามารถอยู่ร่วมในระบอบประชาธิปไตยได้ หากอธิบายหลักศรัทธาในรูปเหตุผลสาธารณะ (Rawls, 2005) สุรพศ นำแนวคิดนี้มาประยุกต์ในบริบทพุทธศาสนาไทย โดยมองว่าศีลธรรมพุทธสามารถเป็น public reason ได้ หากไม่อ้างอิงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ อีกด้านหนึ่ง เขาใกล้เคียงกับ Jürgen Habermas ในแนวคิด post-secular society ที่เปิดพื้นที่ให้ศาสนาเข้ามาสร้างความหมายในพื้นที่สาธารณะ โดยต้องแปลถ้อยคำศาสนาให้สื่อสารได้ในภาษาสากล (Habermas, 2008) สุรพศอธิบายว่าพุทธธรรมเองก็มีศักยภาพในการเป็นภาษาสาธารณะของความเมตตาและเหตุผล เช่นเดียวกับหลัก compassion และ non-harm สำหรับ Charles Taylor ใน A Secular Age มองโลกวิสัยว่าเป็นสภาวะที่การเชื่อหรือไม่เชื่อเป็นไปได้เท่าเทียมกัน

(Taylor, 2007) สุรพศต่อยอดแนวนี้ โดยเสนอว่า พุทธศาสนาไทยจะอยู่รอดได้ เมื่อเลิกอ้างสิทธิ์ความเป็นเอกสิทธิ์จากรัฐและหันมายอมรับความหลากหลายของศาสนาอื่น

สรุปได้ว่า สุรพศคือผู้แปล (secular translation) แนวคิดเสรีนิยมตะวันตกให้เข้ากับพุทธศาสนา ผ่านการสังเคราะห์อิสรภาพภายในอิสรภาพทางสังคมภายใต้หลัก โลกาภิวัตน์

3) พุทธศึกษาเชิงวิพากษ์ (Critical Buddhist Studies)

ในระดับสากล นักคิดอย่าง Donald S. Lopez Jr. (1998) และ David L. McMahan (2008) ได้วิพากษ์ว่าพุทธสมัยใหม่เป็นผลจากการสร้างภาพลักษณ์ของโลกตะวันตกที่แยกศาสนาออกจากวัฒนธรรม สุรพศไม่ได้ริบสร้างภาพพุทธแบบตะวันตก แต่ริบโครงสร้างรัฐศาสนาไทย เพื่อให้ศาสนามีความหมายใหม่ในบริบทประชาธิปไตย ขณะเดียวกัน แนว Critical Buddhism ของ Hakamaya และ Matsumoto เน้นการกลับสู่หลักคำสอนบริสุทธิ์โดยปฏิเสธพุทธนิยมทางวัฒนธรรม (Shields, 2016) สุรพศไม่เดินตามแนวคัมภีร์บริสุทธิ์ แต่เน้นกรอบสิทธิมนุษยชนและเหตุผลเชิงสาธารณะเป็นมาตรฐานวัด ซึ่งสอดคล้องกับกระแสพุทธเสรีนิยมในยุคหลัง เช่น แนวทางของ Thich Nhat Hanh (1998) ที่เห็นว่าการภาวนาและการเคลื่อนไหวทางสังคมควรเป็นสิ่งเดียวกัน

สรุปได้ว่า เมื่อเทียบกับสายวิพากษ์ตะวันตก สุรพศมีลักษณะ สร้างสถาปัตยกรรมสาธารณะมากกว่าการรื้อถ้อยคำทางศาสนา โดยเสนอกรอบรัฐโลกวิสัยที่เอื้อให้พุทธศาสนาดำรงความหมายทางจิตวิญญาณได้ในโลกประชาธิปไตย

เมื่อเทียบกับผลงานทั้งหมด สุรพศ ทวีศักดิ์ นำเสนอการก้าวข้ามจากพุทธเพื่อสังคม เชิงศีลธรรมไปสู่ พุทธเพื่อประชาธิปไตยเชิงสถาบัน โดยใช้กรอบคิดโลกวิสัยเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ งานของเขาจึงมีบทบาทเชื่อมพุทธศาสนาไทยกับแนวคิดเสรีนิยมสากล คล้ายกับ Habermas และ Taylor แต่มีรากทางจิตวิญญาณแบบพุทธอย่างเข้มข้น ทั้งยังขยายพื้นที่การสนทนาให้พุทธศึกษาไทยก้าวเข้าสู่เวทีโลกในประเด็น ศาสนา สิทธิมนุษยชน และ ประชาธิปไตย ได้อย่างมีน้ำหนัก

3. การประเมินคุณค่า

หนังสือพุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย ของสุรพศ ทวีศักดิ์ ถือเป็นงานเขียนที่กล้าหาญและมีพลังทางปัญญาในการตั้งคำถามต่อรากฐานความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา รัฐ และอำนาจในสังคมไทย ผู้เขียนมิได้เพียงวิพากษ์ความล้มเหลวของโครงสร้างศาสนจักร หากยังเสนอกรอบคิดใหม่ที่พยายามประสานพุทธธรรมเข้ากับประชาธิปไตยแบบโลกวิสัย ได้อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ หนังสือจึงมิได้อยู่ในขอบเขตของพุทธศึกษาหรือปรัชญาเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าในฐานะงานเชิงทฤษฎีการเมืองไทยร่วมสมัยที่เปิดพื้นที่ให้ศาสนากลับมามีบทบาทอย่างเสรีและสร้างสรรค์ในพื้นที่สาธารณะ

จุดแข็ง (Strengths)

1) ความกล้าเชิงแนวคิดและการบุกเบิกกรอบใหม่ ซึ่งสุรพศสามารถสร้างสะพานทฤษฎีระหว่างพุทธศาสนาและเสรีประชาธิปไตย โดยเสนอให้หลักธรรมเช่น เมตตาและอิสรภาพทางจิตวิญญาณ ทำหน้าที่เทียบเท่าหลักสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคทางศีลธรรมในรัฐประชาธิปไตย

2) การใช้ภาษาปรัชญาที่เข้าถึงได้แต่ลึกซึ้ง โดยผู้เขียนสามารถแปลงกรอบคิดตะวันตก เช่น public reason (Rawls, 2005) และ post-secular dialogue (Habermas, 2008) ให้เข้ากับบริบทไทยได้อย่างชัดเจน โดยไม่สูญเสียความหมายของพุทธธรรม

3) การตั้งคำถามเชิงสถาบัน (institutional critique) หนังสือไม่เพียงเรียกร้องให้พระสงฆ์ปฏิรูปตนเอง แต่ยังตั้งคำถามต่อระบบอุปถัมภ์ทางศาสนา และเสนอให้รัฐไทยเดินสู่โลกวิสัยเชิงพุทธ ที่ปกป้องเสรีภาพศาสนาแทนการควบคุม

จุดอ่อนหรือข้อจำกัด (Limitations)

1) ความเข้มแข็งเชิงหลักฐานประจักษ์ยังจำกัด ซึ่งงานของสุรพศเอนเอียงไปทางการตีความทางทฤษฎี มากกว่าการวิจัยเชิงประจักษ์ ข้อเสนอจึงยังไม่มีฐานข้อมูลภาคสนามรองรับ เช่น การศึกษาทัศนคติของชาวพุทธต่อรัฐโลกวิสัย หรือการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับประเทศพุทธอื่น ๆ

2) สมมติฐานบางส่วนยังคงเป็นนามธรรม แม้ผู้เขียนเสนอกรอบคิดพุทธเสรีนิยมได้อย่างน่าสนใจ แต่ยังขาดแบบจำลองเชิงสถาบันที่อธิบายอย่างชัดว่ารัฐโลกวิสัยแบบพุทธจะดำเนินการได้จริงอย่างไรในโครงสร้างราชการไทย

3) น้ำเสียงเชิงวาทกรรมมากกว่าวิธีการทางวิชาการเต็มรูปแบบ หนังสือมีลักษณะกึ่งบทความเชิงเรียกร้องทางปัญญา (manifesto) มากกว่างานวิจัยที่ผ่านกระบวนการ peer review ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดหากใช้ในเชิงอ้างอิงทางวิชาการโดยตรง

คุณค่าทางวิชาการ (Academic Significance)

ในระดับสากล หนังสือของสุรพศมีคุณค่าชัดเจนในฐานะกรอบคิดใหม่ที่ด้วยพุทธศาสนาโลกวิสัยซึ่งเติมเต็มช่องว่างของการศึกษาพุทธศาสนาเชิงการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ งานนี้เปิดประตูให้การสนทนาเรื่อง ศาสนา-สิทธิมนุษยชน-ประชาธิปไตย ขยับจากกรอบทวิวิทยาและศีลธรรม สู่มุมมองที่ของทฤษฎีบรรทัดฐานทางการเมืองอย่างแท้จริง

ในมิติของพุทธศึกษา หนังสือช่วยขยายขอบเขตจากการตีความธรรมะเชิงจิตวิญญาณ ไปสู่การตีความธรรมะในฐานะหลักความยุติธรรมเชิงสาธารณะ ซึ่งเทียบได้กับการพัฒนาพุทธปรัชญายุคใหม่ในโลกตะวันตก (เทียบ Lopez, 1998; McMahan, 2008)

กลุ่มผู้อ่านเป้าหมาย (Intended Audience)

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับ 1) นักวิชาการและนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาสาขาพุทธศาสนา ปรัชญา หรือรัฐศาสตร์ 2) พระสงฆ์และนักเผยแผ่ธรรมรุ่นใหม่ที่ต้องการเข้าใจพุทธศาสนาในบริบทรัฐโลกวิสัย 3) นักนโยบายสาธารณะและผู้สนใจประเด็นศาสนาและประชาธิปไตยในภูมิภาคเอเชีย

แม้งานของสุรพศจะยังมีข้อจำกัดในด้านหลักฐานเชิงประจักษ์และการออกแบบเชิงนโยบายที่เป็นรูปธรรม แต่ในเชิงทฤษฎี หนังสือเล่มนี้ได้สร้างพื้นที่กลางทางปัญญา ให้พุทธศาสนาไทยเข้าสนทนากับประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมอย่างมีศักดิ์ศรี ถือเป็นความพยายามอันกล้าหาญที่จะนำศาสนาออกจากกรอบความศักดิ์สิทธิ์ปิดตาย มาสู่สนามสาธารณะที่เปิดกว้างสำหรับความหลากหลายและการตรวจสอบ

บทสรุป

หนังสือ พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย (สุรพศ ทวีศักดิ์) เล่มนี้เสนอแง่มุมใหม่ให้แก่การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง พุทธศาสนา รัฐ ประชาธิปไตย ในไทย โดยตีความโลกวิสัย ไม่ใช่ศัตรูของศาสนา แต่คือกติกาสาธารณะที่ทำให้ศาสนาทุกความเชื่ออยู่ร่วมกันได้อย่างเสมอภาคและตรวจสอบได้ ผู้เขียนชี้ให้เห็นความย้อนแย้งของพุทธไทยสมัยใหม่ อุคตคติเรื่องเมตตา เสรีภาพภายใน และความเสมอภาคทางจิตวิญญาณ แต่โครงสร้างศาสนจักรกลับผูกกับอำนาจรัฐและระบบอุปถัมภ์ หนังสือจึงเชิญชวนให้แปลพุทธธรรมเข้าสู่ เหตุผลสาธารณะและออกแบบ สถาปัตยกรรมรัฐโลกวิสัย ที่คุ้มครองเสรีภาพทางศาสนา แทนการให้อภิสิทธิ์แก่ศาสนาใดศาสนาหนึ่ง

สาระสำคัญเคลื่อนจากการทำความเข้าใจโลกวิสัยให้ถูกต้องโดยย้อนดูความเป็นมาความสัมพันธ์รัฐศาสนาไทยและจึงวิจารณ์ผลลัพธ์ของการรวมศูนย์อำนาจทางสงฆ์และวัฒนธรรมศาสนานิยม แล้วจึงนำเสนอกรอบคิดพุทธศาสนาโลกวิสัย พร้อมข้อเสนอเชิงนโยบายและวัฒนธรรม เช่น การแยกบทบาทรัฐออกจากการทำกับศาสนา การปฏิรูปการศึกษาพระให้เข้มงวดคิดวิพากษ์ และการเปิดพื้นที่สาธารณะทางศาสนาที่เคารพความหลากหลาย

คุณูปการหลักของงานอยู่ที่การเชื่อมภาษาปรัชญาการเมืองสมัยใหม่เข้ากับภูมิธรรมพุทธ เพื่อเสนอว่า พุทธศาสนาไม่จำเป็นต้องอยู่เหนือโลก หากควรมีส่วนร่วมอย่างรับผิดชอบในโลกประชาธิปไตย หนังสือย้ายการสนทนาจากศีลธรรมส่วนบุคคลมาสู่ระดับ สถาบันและกติกา อย่างชัดเจน ทำให้เกิดกรอบคิดสำหรับวิจัยต่อยอดด้านนโยบายศาสนา สิทธิมนุษยชน และพลเมืองพุทธวัฒนธรรมในไทย

พร้อมกันนั้น หนังสือยังมี ข้อจำกัด ที่ผู้วิจารณ์ควรหมายเหตุ เนื้อหาหนักไปทางตีความเชิงทฤษฎีมากกว่าหลักฐานภาคสนามและกรณีเปรียบเทียบข้ามประเทศ อีกทั้งแบบจำลองเชิงสถาบันยังต้องขยายรายละเอียดเพื่อให้นำไปใช้เชิงนโยบายได้จริง อย่างไรก็ตาม ในฐานะแถลงการณ์ทางปัญญาสำหรับยุคเปลี่ยนผ่าน หนังสือเล่มนี้มอบทิศทางชัดเจนแก่ทั้งนักวิชาการ พระสงฆ์ นักนโยบาย และพลเมืองที่ต้องการเห็นพุทธศาสนาไทย มีความหมายเชิงจิตวิญญาณ ควบคู่ความรับผิดชอบต่อเสรีภาพและความเสมอภาคในสังคมประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

- ภิกขุพุทธทาส. (2519). *ธรรมิกสังคมนิยม*. สุราษฎร์ธานี: สำนักพิมพ์สวนโมกขพลาราม.
- พระไพศาล วิสาโล. (2558). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิคมล คีมทอง.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2567). *พุทธศาสนาไทยกับประชาธิปไตยโลกวิสัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์
- Habermas, J. (2008). Notes on post-secular society. *New Perspectives Quarterly*, 25(4), 17–29.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-5842.2008.01017.x>
- Lopez, D. S. Jr. (1998). *Prisoners of Shangri-La: Tibetan Buddhism and the West*. Chicago: University of Chicago Press.
- McMahan, D. L. (2008). *The Making of Buddhist Modernism*. Oxford: Oxford University Press.
- Rawls, J. (2005). *Political Liberalism* (exp. ed.). New York: Columbia University Press.
- Shields, J. M. (2016). *Critical Buddhism: Engaging with Modern Japanese Buddhist Thought*. London: Routledge.
- Sivaraksa, S. (2005). *Conflict, Culture, Change: Engaged Buddhism in a Globalizing World*. Boston: Wisdom Publications.
- Taylor, C. (2007). *A Secular Age*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.
- Thich Nhat Hanh. (1998). *Interbeing: Fourteen Guidelines for Engaged Buddhism* (Rev. ed.). Berkeley, CA: Parallax Press.